

OPERA ESTELLESIANA

PER A UNA EDICIÓ CRÍTICA
DE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

*Edició a cura de Vicent Salvador,
Adolf Piquer i Daniel P. Grau*

symposia philologica

ÍNDIX GENERAL

Presentació	7
JOSEP MURGADES, Amics de paraules, amics d'Estellés	11
JORDI OVIEDO, Sobre l'organització de l'arxiu Vicent Andrés Estellés per a la reedició de la seua obra	21
FAUST RIPOLL DOMÈNECH, Estellés i el món cultural valencianista durant la primera postguerra	37
ADOLF PIQUER, L'altra cultura estellesiana. Connexions europees i nord-americanes	45
DANIEL P. GRAU, Vicent Andrés Estellés paratextual: els primers pròlegs ...	57
FERRAN CARBÓ, «Una mamella grotesca i tòxica». Algunes reflexions a l'entorn de la poesia dels anys quaranta de Vicent Andrés Estellés ...	77
JAVIER VELLÓN, De l'edició crítica a la cultura literària: el discurs poètic de Vicent Andrés Estellés	93
DOMINIC KEOWN, La intrusió editorial en l'obra de Vicent Andrés Estellés: el cas de <i>La clau que obri tots els panys</i>	109
ENRIC BALAGUER, Vicent Andrés Estellés: silencis, exilis i buits discursius ..	123
FERRAN FERRANDO MELIÀ, Sobre la finalitat dels clàssics per a Estellés ...	133
VICENT SALVADOR, <i>El gran foc dels garbons</i> , un procés d'escriptura complex	139
LAIA CLIMENT, <i>El Mural del País Valencià</i> . Una aproximació estellesiana al seu país	161
ANTONI MARTÍNEZ REVERT, Vicent Andrés Estellés. Sobre la pràctica literària ...	173
JAUME PÉREZ MONTANER, <i>Des del Mural del País Valencià</i>	185
AINA MONFERRER & VICENT SALVADOR, Tres tesis doctorals sobre Vicent Andrés Estellés	199
Índex general	205

Opera estellesiana : per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés /
edició a cura de Vicent Salvador, Adolf Piquer i Daniel P. Grau.
Alacant : Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2010. — 208 pp. ;
23 x 17 cm — («Symposia philologica» ; 19)
Inclou referències bibliogràfiques

ISBN: 978-84-608-1102-2

1. Andrés Estellés, Vicent – Crítica i interpretació. I. Salvador, Vicent. II. Piquer,
Adolf. III. Grau, Daniel P. IV. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
V. Sèrie

821.134.1Andrés Estellés, Vicent1.07

Director de la col·lecció: Josep Martines

© Els autors

© D'aquesta edició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

Primera edició: setembre de 2010

Portada: Llorenç Pizà

Il·lustració de la coberta: fotografia feta per Vicente Garijo
(escultura de Vicent Andrés Estellés a Burjassot)

Llibre finançat pel

Projecte Universitat Jaume I / Fundació Bancaixa Castelló (P1 1B2007-37),
amb la col·laboració del PEN Català i de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana

Imprimeix: Quinta Impresión S. L.

ISBN: 978-84-608-1102-2

Dipòsit legal: A-888-2010

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap
mitjà, ja siga electrònic, químic, mecànic, òptic, de gravació o de fotocòpia, sense el permís previ de l'editor.

L'obra literària de Vicent A
és avui un actiu de pes en
seua difusió en diferents
i la seua qualitat artística
obra no ha deixat de cré
continua donant avui ma

Per als valencians, de m
caràcter simbòlic i afectiu
de la postguerra i de la t
literatura catalana un mer
a factor identitari dels va

Estellés és, a més, un tr
amb un agosarament expr
no dubtava a temptar els
closa de les possibilitats
una impudícia burleta ai
fins i tot patriòtica, quan
tent de fer un cant gener
i inconclusa, però va de
del País Valencià, que nax
contribuir a l'articulació c

1. A més de les tres tesis co
llibres molt recents: el de Jaum
Estellés (València, Perifèric Edic
de Vicent Andrés Estellés en els a
Institut Interuniversitari de Fil

TRES TESIS DOCTORALS SOBRE VICENT ANDRÉS ESTELLÉS*

Aquest text té com a propòsit donar notícia de tres tesis sobre l'obra del poeta de Burjassot i oferir-ne un tast de caràcter descriptiu, a fi de contribuir a la difusió d'aquests treballs acadèmics que no són d'accés fàcil per al lector català i que, tanmateix, aporten dades i reflexions decisives per a l'estudi de l'obra estellesiana.

Per ordre cronològic, la primera de les tres és la de Ferran Ferrando Melià, *Die Horacianes von Vicent Andrés Estellés: Eine pragmatische und kultursoziologische Betrachtung*, presentada a la Universitat de Bremen el 1998. Escrita en alemany i centrada en el poemari *Horacianes*, va ser publicada com a llibre el 1999 a Frankfurt, per Vervuert Verlag amb aquest mateix títol.

La segona, de Laia Climent, fou presentada a la Universitat Jaume I el 2005, amb el títol, «Cos i gènere en el discurs poètic contemporani: anàlisi contrastiva de la poesia de Vicent Andrés Estellés i Maria-Mercè Marçal». Amb un enfocament comparatiu del tractament del tema del cos en ambdós poetes, ha donat lloc a un llibre sobre la poesia de M. M. Marçal però roman inèdita en la part que afecta la d'Estellés.

La tercera tesi que ens ocupa va ser presentada a la Universitat de París 8 el 2007, amb el títol «Le référentiel et l'intertextualité dans l'oeuvre poétique de Vicent Andrés Estellés», i pot ser consultada en línia en l'adreça següent: <<http://www.bu.univ-paris8.fr/web/collections/theses/CalvoRamonThese.pdf>>.

(*) Aquest treball s'ha realitzat en el marc del Projecte Universitat Jaume I / Fundació Bancaixa Castelló (P1 1B2007-37).

1. LES HORACIANES

L'estudi de Ferran Ferrando Melià insisteix en els aspectes de la recepció de l'obra, tot aplicant a la seua anàlisi uns coneixements profunds dels corrents de la teoria de la recepció en l'àmbit alemany (en especial les aportacions d'Iser, Stierle i K. Hamburger, que, entre altres coses, postulen l'autoreferencialitat dels textos de ficció). Des del pròleg s'enuncia el propòsit de tractar aspectes estètics i intertextuals de les *Horacianes* que havien quedat generalment relegats a un segon pla i se'n fixa la idea inicial, segons la qual l'origen i la recepció de l'obra també és un resultat de la conscienciació social d'Estellés i dels grups nacionalistes relacionats amb ell. Al llarg de les dues parts de què consta el treball, l'autor estudia l'obra esmentada, que es va publicar per primera vegada dins el volum primer de l'obra completa, el 1972. En la primera part del text, es tracta el context històric i cultural de la producció del poemari: el franquisme als anys seixanta i el moviment catalanista a València. La segona part és l'anàlisi dels principals paratextos de les *Horacianes*, així com de cadascun dels poemes que en formen part.

L'apartat «Context històric i literari» situa el llibre en el context de la literatura catalana durant el franquisme. Segons Ferrando, la dimensió temporal perd la seua vigència, i els personatges històrics d'Horaci i el seu biògraf Suetoni es fan contemporanis. Estellés adopta Suetoni com el seu prototipus de rival, l'intel·lectual franquista, i fa referència a l'antiguitat clàssica perquè ha d'adoptar «les regles del joc de l'alta cultura» per tal de combatre la literatura franquista.

Més endavant, en el capítol «Cercle literari i projecte polític» s'introdueix la noció de *paratopia* encunyat per Dominique Maingueneau, segons el qual l'escriptor es troba inserit en la paradoxa contínua d'una tensió entre el poder i la seua pròpia vocació crítica: allò que Maingueneau anomena «la paradoxa del poeta i el rei». Segons Ferrando, Estellés apropa el discurs del catalanisme valencià als estrats més baixos de la societat gràcies a aquesta posició paratòpica de conflicte amb l'alta cultura, procediment que d'una manera o altra fa versemblants les teories de Fuster sobre la viabilitat d'una cultura valenciana pròpia i progressista. No hi falten tampoc les referències al concepte de *camp cultural* de Bourdieu, que s'aplica al cas de l'Estellés a la València dels anys seixanta i setanta, tot examinant el sentit en què el camp cultural era aleshores el millor centre d'operacions per a iniciar una presa de consciència crítica en amplis sectors de la societat valenciana del final del franquisme.

En la segona part del seu llibre, Ferrando emprèn l'anàlisi dels elements paratextuals, començant pel títol del poemari, amb el qual es ret homenatge a Costa i Llobera, que es contraposa a la utilització, per part del primer franquisme, de la tradició literària *garcilasista*. Cal dir, a més, que el pròleg de Fuster al volum primer de l'obra completa de 1972, on es publica *Horacianes*, es pot llegir com una mena de transfusió de *capital simbòlic* a un poeta que comença així a consagrar-se i integrar-se en el cànon de la literatura catalana.

L'estudi dels poemes l'hostilitat del tardofranquisme ara Vicent Ventura, Joan de desterrament d'Ovidi per banda, com a contrafigura l'autor mateix, es present amaga referències a un p que fou director del diari crítica troben disfressa i distracció adreçada proba

Ferrando introdueix e a la visió i la dicció este apleguen elements tant es La tesi analitza també la que evidencia l'impacte q podia tenir en el pensam

Un altre aspecte del te litat a la vella parla que tura popular representad l'intel·lectual, el poeta, co Horaci i al mateix Estellés

Pel que fa al tema de l fa Estellés a les *Horacianes* de desmitificar-la. Als ve banda, com a descrèdit i com la cerca, per part de pròpia mort. Estellés segu ra de les pedres de l'àmf I cal dir que la crítica a les és també una crítica als ri

2. COS, GÈNERE I POESIA

Com s'ha dit abans, la tellés, sinó que tan sols la tema central: la visió del Tanmateix, pensem que, a el poeta de Burjassot una

Per a Laia Climent, a pertinència a una minoria relleu el detall, la quotidi de la corporalitat que con

L'estudi dels poemes comença pels que fan referència a la persecució o l'hostilitat del tardofranquisme valencià envers personatges nacionalistes com ara Vicent Ventura, Joan Fuster o Manel Sanchis Guarner. L'analogia amb el desterrament d'Ovidi per August és una dada principal en aquest àmbit. D'altra banda, com a contrafigura d'Horaci, sobre el qual hi ha una certa projecció de l'autor mateix, es presenta el personatge de Suetoni, fals i calumniador, que amaga referències a un personatge real del context estellesià d'aquells anys: el que fou director del diari *Las Provincias*, José Ombuena. Però la biografia i la crítica troben disfressa i coartada en la ficció històrica, amb una maniobra de distracció adreçada probablement a la censura del moment.

Ferrando introdueix el concepte baktinià de *realisme grotesc*, per a referir-se a la visió i la dicció estellesianes, que fan ús de la ironia i de l'exageració i apleguen elements tant espirituals com materials, i tant elitistes com populars. La tesi analitza també la dimensió social de l'erotisme i de la sexualitat, alhora que evidència l'impacte que l'exaltació del sexe, portat a vegades a l'escatologia, podia tenir en el pensament oficial de la societat franquista.

Un altre aspecte del tema és el de la llengua, vinculada al pare i a la fidelitat a la vella parla que Horaci vol rehabilitar, en la dialèctica entre la cultura popular representada pel pare i la cultura elitista on s'insereix el fill, l'intel·lectual, el poeta, com a figura que aglutina la referència al personatge Horaci i al mateix Estellés.

Pel que fa al tema de la mort, Ferrando considera que el tractament que en fa Estellés a les *Horacianes* no és el generalitzat en la lírica de l'autor, on tracta de desmitificar-la. Als versos d'*Horacianes*, en canvi, la mort es tracta, d'una banda, com a descrèdit i reducció al simple procés biològic i, d'altra banda, com la cerca, per part del jo líric, d'un acord metafísic i reflexiu amb la seua pròpia mort. Estellés segueix la tradició d'Eubúlides i d'Horaci amb la metàfora de les pedres de l'àmfora, que dedica als seus adversaris literaris i polítics. I cal dir que la crítica a les necrològiques i a la parafernàlia dedicada a la mort és també una crítica als rituals de l'Església catòlica.

2. COS, GÈNERE I POESIA

Com s'ha dit abans, la tesi de Laia Climent no se centra en la figura d'Estellés, sinó que tan sols la pren com a element de contrast per analitzar el seu tema central: la visió del cos i del gènere en la poeta Maria Mercè Marçal. Tanmateix,ensem que, amb aquest exercici, l'autora aporta als estudis sobre el poeta de Burjassot una perspectiva suggestiva i innovadora.

Per a Laia Climent, ambdós autors palesen uns trets comuns, com ara la pertinença a una minoria cultural, o bé una modalitat de lírica que posa en relleu el detall, la quotidianitat i la petitesa, mitjançant una visió alliberadora de la corporalitat que conté pocs prejudicis moralistes. Tanmateix, trobem dife-